

TUHKAPÄEV

Jaana Maria Unga

Tuhkapäev asub kalendris kohe pärast vastlapäeva ning tähistab paastuaja algust. Tuhkapäev on alati kolmapäeval ning 40 päeva enne ülestõusmispühi. Pühapäevad liidetakse paastuaja päevadele juurde, sest need on nagoonii paastumiseks ja Jumala teenimiseks mõeldud. Seega on tuhkapäev liikuv püha ning käesoleval aastal langeb see 14. veebruarile, mil muu hulgas tähistatakse ka sõbrapäeva.

Kiriklikus traditsioonis peetakse tuhka patukahetsuse sümboliks. Nii raputati alates 7. sajandist pKr tuhka pähe või õlgadele ja riitele patukahetsemise tseremoonial. Sageli vältas patukahetsus avaliku karistusena 40 päeva, mille järel anti kahetsejale tuhaga märk, mis tähistas karistuse lõppu. Patukahetsejad kandsid lihtsaid patukahetsusrüüsid ja kõndisid paljajalu kiriku uksele tuhka vastu võtma. Ka Piiblis on mitmeid kirjakohti, kus tuhk seostub patukahetsusega (nt Est 4:3, NI 2:10).

Paastu pikkus on alates 7. sajandist 40 päeva (välja arvatud pühapäevad), et see sarnaneks Kristuse paastuga. Kuid juba 4. sajandist on teada, et ristimise ettevalmistusena kasutati 40-päevast paastuaega.

Katolikus traditsioonis saadi tuhk eelmisel aastal palmipuudepühal kasutatud pühitsetud palmiokste või nende asenduspuude põletamisest. Just katoliku kirikus on tuhkapäev oluline kirikuaastapüha. Tuhk sümboliseerib ainet, millest inimene on tehtud ja milleks ta maine keha ka pärast surma saab. Juba varakristlikus traditsioonis on tuhk karistuse ja sellega seotud kahetsuse sümbol. Tavatseti segada tuhk ja õli kokku ning seguga teha rist patukahetseja otsmikule hommikusel missal. Risti võisid vastu võtta ka mittekristlased ja kirikust väljaheidatud, sest patukahetsus oli kõikidele. Sageli eelistasid inimesed tuhase ristimärgi jätta terveks päevaks.

Tuhkapäev on Eestis tuntud peamiselt rahvakalendri pühana. Tuhal on kodumajapidamises ja aianduses tähtis roll, seda kasutatakse nii puhastus- kui taimekaitsevahendina. Sellest tulenevalt on tuhk rahvatraditsioonis saanud maagilise tähenduse ka kaitsevahendina kurjade jõudude vastu. Vahel koguti tuhkapäeva tuhk kokku, et seda arvatavalt erilise väega kaitsevahendit peenardele ja taimedele puistata.

Tuhkapäevaga on seotud mitmeid tavaid, mida tohtis või ei tohtinud teha. Näiteks oli soovitatav tuhkapäeval pesu pesta, et pesu alati ilus valge tuleks. Teisalt ei tohtinud aga tuhkapäeval juukseid kammida, sest siis pidavat kõõm pähe tulema ja juuksed tuhmiks minema.

Ka vara üles tõusmine ja vara magama minemine olid soositud, et virkus ikka küljes püsiks.

Tuhkapäeval ja sellele eelneval vastlapäeval oli mitmeid vastanduvaid kombeid, mis ka erinevate maade traditsioonides varieerusid. Näiteks pilgati vanatüdrukuid Eestis vastlapäeval, Saksamaal aga hoopis tuhkapäeval. Venemaal aga tuntakse tuhkapäeva väga vähe või peaaegu üldse mitte, mis tuleneb erinevast paastuaja alguse arvutamisest. Idapoolsetes ortodoksi kirikutes algab paast esmaspäevaga seitse nädalat enne ülestõusmispühi.

Vastlapäeva lustlikkus ja tuhkapäeva tõsidus vastanduvad ning tuleb meeles pidada, et kristlikus traditsioonis annab tuhkapäev vastlapäevale põhjuse, mitte vastupidi.

Hilisemast tuhkapäeva kombestikust leiab tuhapoisi või -tüdruku tegemise ja selle ukse taha jätmise, et laiskus teise majja läheks. Tuhkapäev on üks viimaseid pühi enne kevadiste õuetööde algust ning seetõttu on loogiline, et töökuse või laiskusega seotud kombeid ja uskumusi sellega seostati. Teada on ka nn kärbspulkade tegemine ja teiste ukse taha jätmine, et putukaid oma majas vähem oleks.

Igasugused külaskäigud olid vanarahval samuti seotud ebausuga. Näiteks ei soositud naiste külla tulemist tuhkapäeval esimese asjana. Seetõttu visati külalistele tuhka jalajälgedesse või riitele, et halba eemale peletada.

Tuhkapäeva toitude kohta teatakse mitmesuguseid kombeid. Osades piirkondades pidi leiba küpsetama, teistes aga just küpsetamata jätma. Odrakarask ja odrakuklid või odrapuder olid aga kõige tavalisem paastuaja alguse toit, mida küpsetati või keedeti kas tuha peal või tuha sees. Rannarahvas läks tuhkapäeval üle kalatoidule. Tavalised olid ka tuhapannkoogid, kuigi neid küpsetati tavapärasel moel. Paljud toidud said ette tuha-nimetuse vaid päeva pärast.

Tuhkapäevast rääkides tuleb alati rääkida ka paastuaja algusest. Toidust hoidumine paastu ajal on kõige sagedasem ja tuntuim paastumise viis. Kirik rõhutab aga veelgi enam vajadust endasse vaadata ning paastuaeg veeta patukahetsuses, alandlikkuses ja meeleparanduses. Igasugused pidustused tuleb teha vastlapäeval või jätta paastuaja järgsesse aega. Paastuaeg meenutab meile, et inimene on tühine Jumala kõrval ning alandlikkus ja ohvrimeelsus saavad tulla õnnistuseks. Kuigi tuhk on patukahetsuse sümbol, tähistab see ka Jumala halastust ja andestust neile, kes oma tegusid kahetsevad.

Pilt: www.freepik.com, Image by storyset